

BIBLIOTECA *MARCEL·LÍ DOMINGO*

Recull de premsa local i comarcal

La Sentència Arbitral de 15 de Maig de 1277 i les Costums de Tortosa

Per JESÚS MASSIP

Commemorarem l'any passat el VII Centenari de la mort del rei Jaume I, donant a conèixer la seva Sentència sobre la Jurisdicció de Tortosa. Es compleixen cinquanta anys de la Sentència definitiva que sobre les Costums donaren els arbitres elegits per les parts quan Jaume I no vivia per veure la culminació del llarg procés que inicià l'any 1149, havia estat el de nou anys de la sentència de 1228, en relació de les llibertats ciutadanes.

Podem dir que la problemàtica de les Costums, preteses i no part escrites a la pròpia carta de població de 1149, s'obria a la mort de Berenguer IV que governà la Cortia i la dita amb la filla de la Cortia, Sanç III d'Aragó, com a fill de Ramon Berenguer IV (a 18 anys de la prematura mort de son pare) el Senyor que exercí la Casa Comtal sobre Tortosa i els ciutadans iniciaren la llarga batalla que culminarà l'any 1277, perquè el Temple pretenia (en prova de la efectivitat del seu Senyor) fer Justícia dels i sobre i no a la Cort de la Comta (hacienda, Tortosa) com era la habitual durant el senyorat dels Comtes-Reis. Natanalment la qüestió formal del lloc, suposa una qüestió de fons: la Jurisdicció i qui té la Cortia té la Jurisdicció. Els ciutadans pretenien sense la integració de la filla de la Cortia i la Senyoria de la Senyoria de la Senyoria que van arribar a manifestar-se simultàniament com era el propi Jaume I. El rei farà una aguda i favorable interpretació de la Sentència de son pare i la pròpia de la Cort Ciutadana, però, inequívocament, es deixarà de banda poc després amb la Sentència de Ets de l'any 1241 i les actuacions subseqüents.

En tot cas el problema sobre la Jurisdicció s'afegirà a partir de la Sentència de Fla el de reducció de les Costums a un cos escrit. Els ciutadans aporten clarament en certes i explícites les seves costums, que la pròpia Sentència de Fla farà que els Senyors «confirment bene i aprovem», però sembla evident que no foren un cos o codi de les Costums de Tortosa (42 en total) apareix en un document que podem datar a 1247. Al mateix document una relació dels barons de Tortosa que no volen que es puguin per escrit i dels que ho volen (impugnaria la segona). És a partir d'aquest moment que la comarca es escriu de nou les Costums es converteix en el punt central de la argumentació de la Senyoria. Portada la qüestió a Roma, el Papa designa al Bisbe de Saragossa arbitre, l'any 1262, i l'arbitratge es conclou en aquest

la exigència d'un cos escrit de Costums sobre el que deriva la qüestió. L'any 1272 encara no resulta en termes a plantjar amb la Compostició de Jossé. Doble dies després de la Compostició i del moment d'arbitres (mort el Bisbe de Saragossa) va datat el nou estat de la monarquia començant el Tamarit i Gil.

Mal dels anys que no es evita aquest cos de Costums avants de 1277. Al marge del 1262, el perquè el Bisbe arbitre havia de tenir la dretat en explicar, com va fer, les parts per a Sentència. Hem sentit en altres ocasions que el text de 1272 no es més que el de 1262 adaptat preventivament als termes de la Compostició de Jossé. En tot cas hem tingut sempre interès en aclarir aquesta aspecte perquè la cronologia ha estat un dels punts bàsics del debat —no tanca encara del tot— sobre els orígens de les Costums i la seva procedència o dependència respecte dels Furs de València.

Si tenim en compte que la Compostició de València es produïa l'any 1216, deu anys després de la Sentència de Jaume I sobre la Jurisdicció de Tortosa, el que té un cert desenvolupament del context jurídic, en aquell temps. Si tenim en compte que el mes de des de 1216 ja es podien a les i costums de Tortosa els llocs i viles del territori, que el 1262 existia un cos escrit de Costums, si tenim en compte tot això es fa difícil d'acceptar que l'any 1272 Tamarit i Gil, els notaris començats per la Universitat, tingueren que fer una d'una altra compondi de Costums, tot just acabat de traduir del seu original llatí al català. A més d'una altra banda com els ciutadans en la Memòria que encapçalava el text al·legaven entre els meritis i els serveis fets a la realitat de València. A més d'una altra banda com els meritis i els serveis fets a la monarquia i a canvi dels quals la monarquia els donava llibertats i costums la compositió de València i Mallorca que «basament per lloc propi moviment i voluntat ajudaren a prendre i conservar» —les quals costums es transparen les dits ciutadans i habitants de la dita presa coga francament i delirar han segudes e en pan possides».

No podem esperar una problemàtica, cada vegada més documentada evidència, però sobre la que encara no es pot dir la última paraula. Centrem la qüestió en la Sentència que ens ocupa. La relació de 1259 que no és la primera, si atenció a la pròpia notació del Llibre «novament impeditas» porta com a prefixa la referència a l'arbitratge que apareix també el mateix escrit en paper, d'època, conservat a l'Arxiu: «Com en la Cort de Tortosa fossen moltes costums noves en escrit per los Ciutadans, de les quals aquells ciutadans d'elles que devien estar la Senyoria a ells així contrastats, lo fet començat en l'any Ramon Mirones, noble de Tortosa, et en Mestre Ramon de Besalú, a Mestre Domènec de Toró, los quals aprovaren aquelles costums que els parts bones, e representen aquelles que contenien peccat e embargats justícia. La qual cosa feta per ells i jurats, lo ambients a la Senyoria i als Ciutadans que les costums romanguessin encara massa llargues i incertes i dubtoses en molts llocs, i d'aquí poder altra vegada a aquells

metres arbitres, que ells les dites costums poguessen novellament adobar, mular, abreviar e declarar... los dits arbitres donaren a les parts les costums declarades segons que en aquest Llibre son escrites i posades, manants a les parts... que ells usaven d'elles Costums i no d'altres, si doncs la Senyoria i la Cortia no s'hi acordaven en escrites de altres costums».

En tot cas, a un acord arbitral, el Bisbe en el decret, Ramon de Besalú, i Mestre Domènec de Toró, pels ciutadans i Mestre Domènec de Toró per la Senyoria. L'encarrec es complí en dos parts perfectament distintes segons el context: peccat i embargats justícia. La segona (amb més poder) de definitiva per «mular, abreviar i declarar» donat que «romanguessin encara massa llargues i incertes».

Adaptat el text antic (1262) a la Compostició de Jossé l'any 1272, els arbitres treballaren sobre ell durant cinc anys. Finalment la Sentència seguirà cubria per referir a costums per costum o manament de referència per decaire o en la seva forma actual. Excepte una costum atorgada l'any 1279 fent us de l'autoritat de les parts únic mode de variar el text de la Sentència.

Donc son per tant els models de modificacions que es fan al text original.

1. — A) Les reproduccions o modificacions de fons conceptualment referides a comprensió de Vegar i Bailes i a la dels Ciutadans i els seus Prohoms, sempre la qüestió de la Justícia en primer lloc.

B) La reducció dels excessos en la portada ciutadana.

Basament afecten als Llibres I, L. II, I del Llibre primer especialment els Rubriques I, de l'Ordenament de la Cortia, III de la Carta de la Cort, i V, Del quint e de les penes...

2. Les supressions o aclariments donat que resultaven encara massa llargues i incertes. Aquests les podem referir als següents grups:

a) La mera supressió d'algunes repeticions del coplote (per exemple Fol. 188).

b) La supressió d'expressions o paràgrafs. Hauria d'interessar perquè el seu contingut va recollit dins el cos de la costum, i son per tant mer reforçament formal del que ja queda dit en romans (Fol. 124 v, 126 v, 132, etc., etc.).

c) La supressió de paràgrafs o més referències que primer reforçaven la expressió però que res al·legaven al contingut (Fol. 127, 129, 131, etc.).

d) La supressió de raonaments que tracten de justificar el perquè de la Costum —es tracta de vegades del que en diem principi general de dret— però que en un text precorria i no declarava sobre perquè en cal justificar el que ja es acceptat per les parts (Fol. 83 v, 91, 91 v, etc.).

Aquesta pot ser una primera vista esquemàtica de la Sentència arbitral de 15-V-1277 que comença el llarg procés de codificació inicial quan de forma posse democràtica els problemes es decidiren majoritàriament a pesar per escrit les costums l'any 1247, passant pels arxius dels diversos arbitratges. Els procediments de conflictes d'interès dels interessos agraris de Ciutadans i Senyoria, que amb seguretat no hauria estat tan madur i perfeccionat de no haver-hi tal opció en el dia si la Senyoria no haves sortit de les mans de la Casa Comtal de Barcelona.

